

AZ ALKALMAZOTT ANTROPOLÓGIA HASZNA A CIMIC MŰVELETEKBEN¹

Rezümé:

A nemzetközi szinten zajló katonai műveletek sikerét nemcsak az alkalmazott fegyverek és harcászati módszerek befolyásolják, hanem az is, hogyan használjuk a társadalomtudományok, kiemelten a kulturális antropológia diszciplínáit, módszereit a katonai feladatra történő felkészítés és a feladat végrehajtása során. A Magyar Honvédség állományának külföldi misszióra történő felkészítésekor nemcsak a műveleti területek földrajzi, éghajlati, egészségügyi jellemzői, az ellenséges erők katonai jellemzői képezik a felkészítés tárgyát, hanem a műveleti területeken élő lakosság – emberek, családok, törzsek, nemzetiségek, vallási csoportok – kulturális viszonyai is. A küldetés helyszínén a Magyar Honvédség is működtet speciális – a missziós katonai és helyi civil szféra közötti segítő kapcsolatok kiépítésére hivatott – CIMIC-alegységeket. E tevékenység célja, hogy a területen kialakított kapcsolatok révén a civil feladatok, problémák megoldásával támogassa a katonai célok teljesülését. A támogatást konkrét projektek (például ivóvízellátás megoldása, iskola felújítása) szolgálják, a tevékenység és az állapotok, jellemzők értékelése folyamatosan zajlik, míg a befejező művelet mindig a visszacsatolás kell, hogy legyen. A CIMIC-tevékenységről megállapíthatjuk, hogy sikerességének fokmérője a kultúra ismerete és az ismeretek alkalmazásának képessége; a sikeres CIMIC tevékenység egyik biztosítója a katonai misszió sikerének.

Kulcsszavak:

CIMIC, kulturális antropológia, kulturális jellemzők.

Hetzmann, Diána Anna

THE ROLE OF APPLIED ANTHROPOLOGY IN CIMIC OPERATIONS

Abstract:

The successfulness of the international military operations is influenced not only by the applied arms and tactical methods, but also by the applied social sciences, especially the disciplines of the cultural anthropology during the preparation and the fulfilment of these operations. Part of the Hungarian military personnel's preparation for missions abroad is not only the familiarization with geographical, climate, health, and hostile forces military parameters but also with the cultural characteristics of the inhabitants (people, families, tribes, and religious groups of the area of operations). On the scene also the Hungarian Defence Forces applies special CIMIC subunits for building and maintaining (supportive) liaison between the military and the civil sphere. The aim of this activity is to support the achievement of the military goals by using these liaisons to solve the civilian tasks and problems. This support is realized by implementing projects, fulfilling assessments and evaluations on a regular basis, and also closing all of these activities by feedback and control. Therefore CIMIC activity's effectiveness can be measured by the knowledge of the culture and by the adaptation of this knowledge; and the effective CIMIC activity is one of the factors which ensure the success of the military operations.

Key words:

CIMIC (civil-military cooperation), cultural anthropology, cultural characteristics.

¹ A 2012. május 31-én a Nemzeti Közszolgálati Egyetemen megrendezett, *A kultúranropológia lehetőségei a nemzetközi műveletek támogatásában* című konferencián elhangzott előadás szerkesztett változata.

A CIMIC tevékenység egy fiatal, mindössze körülbelül 10 éves szakterület a magyar katonai feladatok körében. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy korábban a katonai erő alkalmazása során a parancsnokok nem voltak figyelemmel a civil környezetre. Inkább arra utal, hogy a megváltozott alkalmazási környezetben felértékelődött a civil-katonai együttműködés fontossága.²

Fogalma a magyar doktrínában foglaltak szerint: „A CIMIC a katonai és a civil oldal, kormányzati és nem kormányzati szervezetek, a nemzeti hatóságok, a nemzetközi szervezetek, valamint a helyi lakosság között kiépített és fenntartott koordináció és együttműködés a támogatott parancsnok küldetésének eredményes végrehajtása érdekében.”

A doktrína, mint alapidokumentum megfogalmazza a tevékenység fő funkcióit is. Ezeket az alábbiakra bontja: a haderő támogatása, a helyi lakosság támogatása, és a helyi lakossággal való kapcsolattartás. A haderő támogatása elsődleges fontosságú. Jóllehet, a CIMIC művelői számára is kiemelt szempont saját katonáink védelme, és ennek megfelelően kell a hierarchikus rendben ellátni feladatainkat, a teljes misszió azt szolgálja, hogy a sikeres béketámogató tevékenység eredményeként az adott terület vagy ország a polgári működés tekintetében a „saját lábára álljon”. Ennek a célnak az érdekében – a megszámlálhatatlanul sok közvetlen októl függetlenül – történik a haderő (tipikusan nemzetközi összetételű) telepítése. Vagyis a műveleti területeken – a katonai feladatok ellátása mellett – azért kell nem tipikusan katonai feladatokra is alkalmazni a haderőt, mert nincs más szervezet, amely el tudná látni a különböző, a „működő” társadalom felépítéséhez kapcsolódó, elsősorban nem katonai jellegű feladatokat.

Joggal merülhet fel az a kérdés, hogy szükséges-e ilyen jellegű feladatokra a katonák alkalmazása. Esetenként ugyanis ez támadási felületet jelenthet akkor is, ha elkerülhetetlen a katonai erő alkalmazása ilyen jellegű feladatokra. Emellett, mivel nem ez a katonák „fő profilja” és elsősorban katonai feladatokra képezték ki őket, fontos, hogy bármilyen rossz körülményeket tapasztal is adott területen személy szerint a katona, akkor is elsősorban a haderő érdekeit kell szolgálnia. A katonai vezetés pedig átfogóbb képpel, magasabb szinten rendelkezik információval az adott terület problémáiról, a megoldandó feladatokról. Így ahhoz, hogy a „mindenféle” tevékenységre „elpazarolt” katonaságot ne feleslegesen alkalmazza a nemzetközi közösség, illetve az ország, és eredményes legyen a kitűzött misszió (mind nemzeti, mind nemzetközi tekintetben), mindig elsősorban a haderő célját kell figyelembe venni. Ez egy szigorúan hierarchikus rendszerben a tekintetben igen egyszerű, hogy a feladatkörök ismerete mellett parancs alapján tevékenykednek a katonák.

Mivel a műveletek nem „laboratóriumi körülmények” között folynak, elkerülhetetlen a helyi lakossággal való érintkezés. A Magyar Honvédségen belül a CIMIC-képesség³ az az elem, amelynek művelői a helyi lakosság és a katonák közötti kapcsolattartásért, koordinációért és együttműködésért felelnek és dolgoznak. Így adódik, hogy szintén a CIMIC-képesség az, amely a saját (katonai) célokhoz igazodva – amennyiben lehetséges – a helyi lakosságot is támogatja. Mindezt úgy,

² Padányi József: Békefenntartás Boszniában: a Magyar Műszaki Kontingens. ZMNE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont, Budapest, 2004. 186. oldal.

³ A magyar és a NATO struktúrában a civil-katonai együttműködés (Civil-Military Cooperation – CIMIC), míg például az amerikai struktúra szerint a civil ügyek (Civil Affairs – CA) képesség foglalkozik a civilekkel való együttműködéssel, kapcsolattartással. (Az amerikai CA keretében sokkal tágabban értelmezendők a „civil ügyek”, mint a NATO és a magyar terminológia szerint.)

hogy a haderő a katonai jellegű tevékenységével (közvetve például a biztonság fenntartásával) már támogatja a lakosságot.

A lehetőleg zökkenőmentes „egymás mellett élés” és a célok megvalósíthatósága érdekében a helyi lakosság és a – gyakran megszállónak tekintett – (nemzetközi) haderő között elengedhetetlen a kapcsolattartás. Ez mind a helyi vezetés, vezetők és a hivatalok, mind a jelenlevő civil, nemzetközi és kormányzati szervezetek illetve a haderő között meg kell, hogy valósuljon. Ezt a tevékenységet is a CIMIC-képesség művelői végzi a magyar struktúra és feladatmegosztás szerint.

A kapcsolattartás elengedhetetlenül magába kell, hogy foglalja a kölcsönösséget. Mindkét fél információi szükségesek, fontosak a másik fél számára, együttműködéssel lehet csak megvalósítani, elérni valamit.

A fent említett funkciók megvalósítását sokszínű feladatrendszeren keresztül lehetséges csak elérni. Minden CIMIC-tevékenységben közös, hogy elengedhetetlenül fontos a helyi kultúra megismerése, ismerete, a kulturális tudatosság, illetve a kulturális érzékenység. Véleményem szerint ez utóbbi fejleszthető ugyan, de akiből teljesen hiányzik, annál nem „beindítható”, vagy pótolható képesség. Ezeknek a képességeknek a megléte gyakorlatilag alapfeltétele annak, hogy (jól) el tudjuk végezni a CIMIC-feladatokat.

A CIMIC-tevékenység feladatrendszere

A CIMIC-tevékenység sokszínű feladatrendszert foglal magában. Az adott feladatokat tekintve soha nincs két egyforma, teljesen megegyező, „lemásolható” feladat. Így a kreativitás, a rugalmasság nagy szerepet játszik a sikeres tevékenységben. Emellett elengedhetetlen a kellő felkészültség mind a tevékenység célját, mandátumát, a megvalósíthatóság kereteit, mind pedig a helyi partner személyét, az őket mozgató okokat, indokokat tekintve. A CIMIC-tevékenységben, illetve ahhoz kötődően⁴ végzendő feladatokat az alábbi feladattípusokba csoportosítom:⁵

- értékelések, elemzések készítése
- kapcsolattartás
- projektek kivitelezése
- (az előbbieik kapcsán) visszacsatolás.

Tekintsük át ezeket részleteiben!

Értékelések, elemzések készítése

A CIMIC-értékelés a civil környezet felmérését szolgálja. Ebbe a környezet „fizikai” állapota ugyanúgy bele értendő, mint a műveleti területen működő hivatalos és civil szervek, szervezetek, helyi vezetők megismerése (tevékenységük profilja, módszere, működése, struktúrája, kapcsolattartója stb.).

Jelen tanulmányban az *értékelés* kifejezést nem a CIMIC-értékelés értelmében használom. Értékelésnek tekintem azt a tevékenységet, amely a helyi szervek,

⁴ Bár a felsorolt feladatok között van olyan, amelyik az általam használt értelemben (ld. értékelés) nem a CIMIC tevékenység részét képezi, mégis egyes képességek, elemek haderőbeli hiánya esetén a CIMIC képességhez áll legközelebb, ezért annak kell elvégeznie a feladatot.

⁵ Missziós külszolgálati tapasztalataim (Kosovó 2008–2009 és Afganisztán 2010–2011) alapján alakítottam ki a csoportokat.

szervezetek tevékenységének értékelését jelenti abból a szempontból, hogy mennyire képesek ellátni feladataikat, megfelelve saját elvárásaiknak, céljaiknak, hagyományaiknak. Önállóan, a nemzetközi közösség és/vagy a haderő tevékenysége nélkül, vagy „csak” tanácsadói jellegű segítsége mellett, illetve esetleges kivonulásuk esetén fenn tudják-e tartani a nemzetközi segítséggel elért szintet.

Ahhoz, hogy ezek az értékelések a valóságot tükrözzék, meg kell értenünk, mik a céljaik, miért csinálnak úgy valamit, ahogy mi sose tennénk. Ezt a különbséget kell megértenünk, és ehhez kell leginkább a kulturális antropológia, illetve a kulturális jellegű felkészítés. Ez a felkészítés meg is valósul a misszióra való felkészülés során, elsősorban a CIMIC-felkészítéshez kapcsolódóan.

Kapcsolattartás

A kapcsolattartás az a CIMIC-tevékenység, amely a legtágabb (bár így, a civil-katonai együttműködésben alkalmazott fogalmát kiterjesztve) értelemben minden CIMIC tevékenységet magába foglalhat. Ám egyben (szűken, CIMIC értelemben) ténylegesen „csak” a kapcsolattartást, az információk kölcsönös megosztását jelenti. Magába foglalja azt a jellemzőt, hogy a haderő nem elszigetelten tevékenykedik a műveleti területen, hanem – mindenképpen – ki kell, hogy alakítson valamiféle kapcsolatot a jelenlévő szereplőkkel, és ebben a relációrendszerben kell dolgoznia.

A kapcsolattartás tevékenységi körébe sorolom a sorból kissé kilógó közvetítő (mediációs) tevékenységet. Ez azt jelenti, hogy meglévő kapcsolati hálójára révén a haderő CIMIC-szolgálatára rendelkezik olyan információval, esetleg konkrét kapcsolattal egyes szervezetek felé, melyek révén a rászorulóknak meg tudja adni a problémájával foglalkozó szervezet elérhetőségét. Szükség esetén akár személyesen is közvetíteni tud a felek között (például egy első közös találkozó megszervezésével).

Projektek kivitelezése

A CIMIC-tevékenység leglátványosabb, legkézzelfoghatóbb része egy-egy projekt kivitelezése. Ilyen lehet például iskola felújítása, ivóvizet biztosító kút fúrása, vagy téli tüzelő, kályha osztása. A projektek között azonban különbséget kell tennünk: vannak, amelyek kifejezetten a haderő céljainak elősegítését szolgálják (ezek a CIMIC-projektek) és vannak úgynevezett közép-, illetve hosszú távú fejlesztési projektek, melyek célja a felelősségi terület fejlesztése, beruházások kivitelezése.⁶

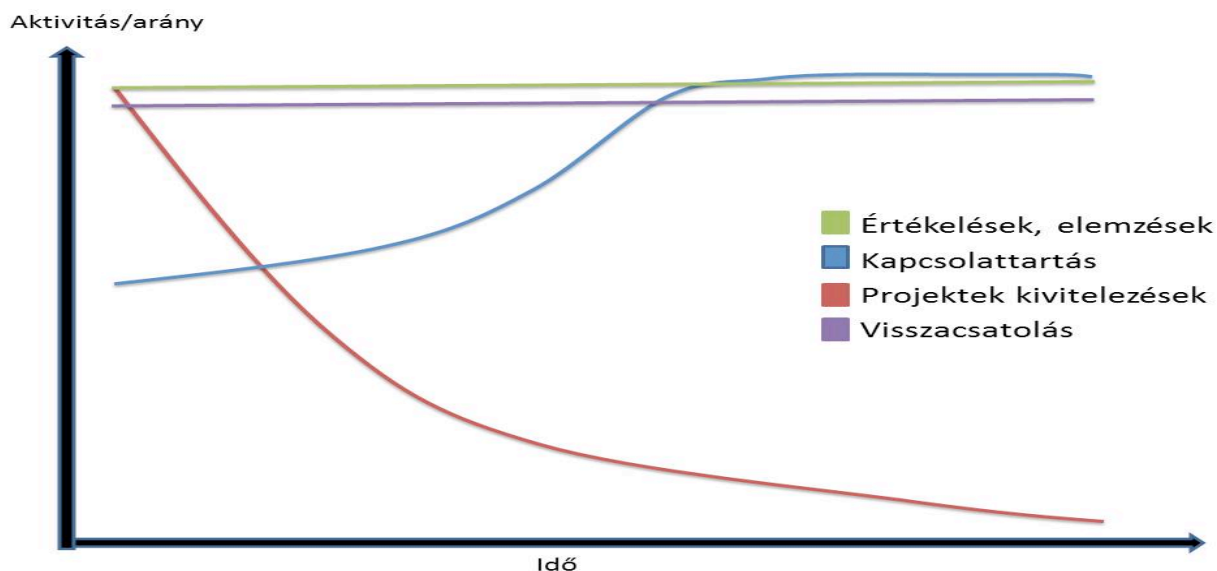
Véleményem szerint ebben a tevékenységi körben kevésbé hasznosítható a kulturális antropológia. Felhasználhatóságát a leghatásosabb projektterv kiválasztásának elősegítésében, illetve abban látom, hogy a tervek megvalósítása során a jó szándék ellenére ne lehessen valamilyen „kulturális hiba” elkövetésével csökkenteni a tevékenység eredményességét. Ezeket az ismereteket azonban lehetőleg már a missziót megelőzően, a felkészítés alatt, illetve a műveleti területre érkezés, de legkésőbb az információk, adatok pontosítása során szükséges elsajátítani.

A *visszacsatolás* minden tevékenység elengedhetetlen „sikeresség-mérője”, ezért minden tevékenységet követnie kell(ene). Azonban nem kapcsolódik különösen a kulturális antropológiához, ezért jelen tanulmányban nem kívánok foglalkozni vele.

⁶ Ma már klasszikus példának tekinthető CIMIC-projekt volt Mosztárban lévő Öreg-híd helyreállításában való magyar részvétel. Részletesen lásd: Görög István–Padányi József: Az IFOR-SFOR Magyar Műszaki Kontingens 1996–2002. Budapest 2005. Zrínyi Kiadó, 192. oldal.

A CIMIC-tevékenységek belső arányainak változása

A CIMIC tevékenység során az idő (a szerepvállalás teljes időszakát tekintve) előrehaladtával változik a különböző típusú feladatoknak a tevékenység egészéhez viszonyított aránya:

A CIMIC-tevékenységek arányának változása
(Készítette: Hetzmann Diána)

Értékelések, elemzések

Az első CIMIC-értékelések még hazai területen készülnek. Ezek átfogó képet is adnak a területről, illetve lehetőség szerint a részletekre is kitérnek, természetesen a változások követésével, a tendenciák felvázolásával, az adatok naprakészségével. A műveleti területre érkezéssel ezeknek az értékeléseknek az (aprólékos) pontosítása valósul meg. Cél a CIMIC-értékelések minél teljesebb körű, és minél nagyobb területet lefedő elvégzése a felelősségi területen.

Az idő előre haladtával az értékelések körében eltolódás figyelhető meg a CIMIC-értékelésektől a sokkal inkább értékelő jellegű elemzésekig. Így tartalmukban, milyenségükben és minőségükben változnak az értékelések elsősorban, nem mennyiségükben, vagy szükségességükben.

Mindkét típusú értékelés az eddig hozzá nem férhető adatok beszerzésével, illetve szükség esetén újabb szempontokkal bővíthetők és bővítendőek, aktualizálhatók.

Az általam itt alkalmazott *értékelés* fogalom szerinti elemzések, értékelések kerülnek előtérbe a CIMIC-értékelésekhez képest. Ezek az értékelések inkább a helyi szervek eredményességének megítélésére vonatkoznak és a haderő tevékenységi irányainak meghatározásában, esetlegesen a kivonulás idejének, lehetőségeinek meghatározásában játszanak szerepet.

Kapcsolattartás

Még hazai területen megkezdhető a kapcsolattartó személyek kilétének felderítése, kiválasztása, illetve nemzetközi, vagy hazai szervezetek esetén már itthon is megtörténhet a kapcsolatfelvétel, együttműködés vagy ennek első lépése.

Természetesen a műveleti területen ez aktív tevékenységben valósul meg, szervezett és ad hoc találkozók formájában.

Projektek kivitelezése

Hazai területen csak felkészülni lehet az ilyen jellegű feladatokra, megismerni a kivitelezés szabályrendszerét, korlátait, dokumentációját.

A műveleti területen jól végzett CIMIC-tevékenység (nem véve figyelembe a más céllal, de hasonló tevékenységet végző szervek, szervezetek munkáját) nyomán az idő előre haladtával egyre csökken a projektek szükségessége, így száma is. Ennek okai:

- egyre felkészültebbek a helyi szervek, szervezetek és el tudják látni feladataikat,
- a kivitelezett projektek kellően előkészítettek, megalapozottak és eredményesek voltak.

Visszacsatolás

A visszacsatolás minden területen és minden tevékenységtípus kapcsán szükséges és minden egyes tevékenységre vonatkozik, így gyakorlatilag mindig ugyanolyan arányt kell(ene), hogy mutasson. Különbőség lehet azonban az itthoni és a műveleti területen való visszacsatolás jellege között.

* * *

Az előző csoportosítás tükrében a *kulturális antropológia* a legnagyobb szerepet véleményem szerint az értékelések, elemzések készítése során kaphatja.

- Részt vállalhat a kulturális környezet mikro- és makroszintű elemzésében, mind hazai, mind műveleti területen.
- A haderő kulturális determináltságát „csökkentheti”, felhívhatja a különbözőségekre a figyelmet. Hiszen a magyar katonák jellemzően a nyugati kultúrkörbe tartozó országok katonáival, képviselőivel szolgálnak együtt. Ezek kultúrájának, szokásainak megismerése legalább olyan fontos, mint a helyi kultúra és szokásjog megismerése és tolerálása. Ez segíti az adott kultúra és a helyi vezetők céljainak megértését; ezáltal a kitűzött célok elérhetőségének felmérését, a tevékenység irányainak meghatározását.
- Feltárhatja az adott közösség(ek) kulturális szempontból megítélhető gyenge és erős pontjait.

Ezekon kívül segítheti az adott kulturális környezetben a legmegfelelőbb viselkedés kialakítását, ezáltal fokozva a tárgyalások sikerességét, megkönnyítve a helyiekkel való kapcsolattartást. Ezen ismeretek átadása pedig már a felkészítés során szükséges.

A helyi kultúra ismerete minden a civil-katonai együttműködés terén dolgozó katonának elengedhetetlen fontosságú, de a misszióra tervezett teljes állomány esetében fontos.

*

Napjaink konfliktusairól elmondható, hogy átfogó megközelítést tesznek szükségessé, és ezekben az eredményességhez, a lehetséges konfliktusok felismeréséhez és elkerüléséhez átfogó rálátás szükséges. Gyakran merül fel olyan

megoldandó probléma, amely nem szorosan vett katonai kérdés. Ezért különféle szakemberek, egy „csapat” alkalmazása válik szükségessé még talán a legalacsonyabb szintű problémák megnyugtató rendezéséhez is. Ennek a konfliktusok megoldása során alkalmazandó csapatnak a része a kulturális antropológus. A CIMIC-tevékenységről pedig megállapíthatjuk, hogy sikerességének fokmérője lehet a kultúra ismerete és az ismeretek alkalmazásának képessége.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Magyar Honvédség Civil-katonai Együttműködési Doktrína. Honvédelmi Misztérium Honvéd Vezérkar Hadműveleti és Kiképzési Csoportfőnökség, 2004
- Padányi József: Békefenntartás Boszniában: a Magyar Műszaki Kontingens. ZMNE Stratégia Védelmi Kutatóközpont, Budapest 2004.
- Az afganisztáni Baghlan tartomány CIMIC kézikönyve. Magyar Honvédség Összhaderőnemi Parancsnokság kiadványa, 2007
- Koszovó CIMIC kézikönyve. Magyar Honvédség Összhaderőnemi Parancsnokság kiadványa, 2007
- Missziós alapismeretek kézikönyv. Magyar Honvédség Összhaderőnemi Parancsnokság kiadványa, 2010
- Boglár Lajos – Papp Richárd – A. Gergely András – Bali János – Hajnal Virág – Rónai Csaba: A tükör két oldala. Bevezetés a kulturális antropológiába. Nyitott Könyv Műhely, Budapest, 2007. ISBN 978-963-9725-21-8
- Human Telex Consulting Kft., Budapest, 2001. ISBN Dr. Heidrich Balázs: Szervezeti kultúra és interkulturális menedzsment. 963-00-6853-2
- Geert Hofstede – Geert Jan Hofstede: Kultúrák és szervezetek. Az elme szoftvere. Az interkulturális együttműködés és szerepe a túlélésben. VHE Kft., Pécs, 2008. ISBN 978-963-06-5897-3
- Görög István – Padányi József: Az IFOR-SFOR Magyar Műszaki Kontingens 1996–2002. Zrínyi Kiadó Budapest, 2005.